

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

*Дробот І.
Сушко О.
НПУ імені М. П. Драгоманова*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ПОДАЛЬШОЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Стратегічною, креативною метою розвитку українського суспільства у найближчій перспективі повинна стати розбудова „економіки знань”. Ця мета має реалізуватися за рахунок динамічного розвитку в державі освіти. Це вимагає концептуального переосмислення самої філософії освіти в цілому і вищої освіти зокрема.

Стратегію інноваційного розвитку суспільства має базуватися на нових освітніх технологіях, знаннях та інформації, що вимагає зміни акцентів у виробленні стратегій з традиційних, характерних для пострадянського періоду, на вироблення і використання принципово нових, більш прогресивних технологій – наукоємких, інформаційних, глобалізаційних. Саме ж впровадження передових технологій, створених на основі вітчизняної та зовнішньої інтелектуальної власності, суттєво вливатиме не лише на структуру суспільних нововведень, а і все динамічніше, прогресуюче вимагатиме адекватного розвитку людського капіталу України, її державницьких, соціальних, політичних інституцій, які цей здобуток (капітал) забезпечують.

З огляду на те перед Україною, яка духовно і національно відроджується після довготривалої колоніальної асиміляції та прагне за умов сучасної глобалізації, євроінтеграції перейти на інноваційну модель розвитку своєї постіндустріальної економіки, дедалі наполегливіше поставатиме важливе двоєдине завдання. По-перше, вона повинна мати розвинену систему національної освіти, вітчизняної науки, інноваційної культури, які спроможні у випереджальному режимі забезпечувати інтелектуально-креативний супровід виведення українського суспільства на орбіту інноваційного. По-друге, рівень цього супроводу має бути достатнім, щоб країна, контактуючи і черпаючи із світової скарбниці знань та

інформації, могла одночасно її поповнювати своїм конкурентоспроможним інтелектуальним продуктом. Водночас духовно-інтелектуальна потужність супроводу має бути такою, аби забезпечити виконання функцій соціального пріоритету захисту національної ідентичності титульного народу, його культурних традицій, питомої мови тощо від зодноріднюючих впливів глобалізаційних, євроінтеграційних та інноваційних процесів постіндустріальних країн, асоціальних явищ і таке інше.

Це складне біполярне завдання – оптимальна відкритість цивілізаційним впливам і збереження національної самобутності – набуває для України особливої актуальності, бо вимагає комплексного розв'язання не лише проблеми випереджального розвитку живих знань щодо уречевлених явищ, прискореного формування людського капіталу в науково-технічній, технологічній, економічній діяльності, а й в педагогічній, духовно-інтелектуальній, соціокультурній, мовно-інформаційній, морально-правовій та інших напрямках соціогуманістичної сфери.

Отже, уже сьогоднішня дійсність на перше місце ставить необхідність нарощування інтелектуального потенціалу суспільства. Звідси потреба прискореного і всестороннього розвитку особистості, що забезпечується насамперед через освіту. До таких показових узагальнень відсилає нас і відомий український філософ, академік В. Андрущенко. „Першим і головним пріоритетом держави... є пріоритет галузі, де створюється і відтворюється інтелект нації – пріоритет освіти” [1].

Саме освітній рівень держави постає як одна із головних умов і засобів її входження у ряд найрозвинініших країн Європи і світу. Недооцінка, інертність, зволікання, а можливо і нерозуміння саме такого бачення можуть стати причиною (і гарантією) перетворення України в людський і природно-ресурсний придаток найбільш індустріально розвинених країн світу. На жаль така загроза існує. За рейтингом розвитку людського потенціалу сучасна українська держава знаходиться за версією ООН на 74 місці серед 162 країн світу. Вищий рейтинг мають ряд країн Азії, Латинської Америки, Африки, не говорячи про східноєвропейський регіон.

Радикальні гуманістичні і демократичні зрушення в українському суспільстві об'єктивно видозмінюють наш світогляд, ідеологічні, наукові, культурні орієнтири і потребують глибокої трансформації та активного впровадження нового змісту гуманітарної освіти. Вона має стати основою підготовки студентської молоді до подальшого систематичного самовдосконалення, активної і творчої життєдіяльності в нових умовах, іншому полікультурному освітньому середовищі. Тут гуманітарна складова вищої освіти має стати стрижнем формування особистості сучасного типу, який би органічно поєднував у собі патріота незалежної української держави і високоморального громадянина світу.

Потреба у виробленні і забезпеченні відповідних освітніх стратегій обумовлена, насамперед, необхідністю приведення вищої освіти і виховання

студентів вузів, у відповідність до тієї системи ціннісних та соціальних норм, які визначають поступ світу у XXI століття. І не можна не погодитись із твердженням професора І. Оніщенко, яка стверджує в рамках дискусії “Круглого столу” тижневика “Освіта”, “Болонський процес в дії”, що “поступово відроджується концепція особистості, заснована на ідеях природовідповідності та культурної самоідентифікації” [2].

Мова іде про необхідність посилення особистісного начала в усіх сферах суспільного життя, а тим паче педагогічному полі. Тільки свідомо діяльність молодшої людини, не обтяженої ідеологічними зобов'язаннями, може створити реальність в якій домігантою є знання, професіоналізм, усвідомлення власної відповідальності як за себе, так і за оточуючий світ в цілому. Це в повній мірі відповідає глобальній закономірності – першочергового бачення саме людини в сучасній суспільній теорії і практиці і помітному зростанню її інтересу до гуманістичних питань. Пріоритетність людини у всіх сферах суспільно-політичного і соціального життя держави і визначає демократизм держави, весь зміст її буття.

Особливого значення пріоритетність гуманістичних цілей та гуманітарної підготовки для студентської молоді набуває у перехідному суспільстві, яке несе на собі тягар кризових негараздів, перебуває в стані загострення проблем соціального життя.

Необхідність посилення гуманітарної підготовки майбутнього фахівця зумовлена і сутністю державотворчого процесу, утвердження України як демократичної, незалежної держави.

Досягти цього є абсолютно неможливим, якщо до цього суспільного процесу не залучені сотні тисяч, мільйони людей, які свідомо обирають демократію, свободу, незалежність, право на самореалізацію. Виховання молодшої людини з такими переконаннями – найважливіша функція вищої освіти, яка має здійснюватись на загальнодержавному рівні, при цьому охоплюючи всю структуру освіти і виховання.

Вирішальною ланкою в освітянській системі є гуманітарна підготовка майбутніх фахівців. Саме через гуманітаризацію освіти держава дбає про виховання нової генерації національної інтелігенції, майбутньої національної еліти. Особлива відповідальність за це покладається на освітянські педагогічні заклади. Особлива роль тут має відводитись педагогічним університетам. Професорсько-викладацький склад вищих педагогічних закладів покликаний професійно, творчо розвивати концепцію педагогічної, гуманітарної освіти адекватної потребам часу і здійснювати її практично в навчально-виховному і науково-пошуковому процесі. Тут слід насамперед забезпечити перехід від закритої монокомуністично-соціалістичної методології розробки гуманітарних проблем та викладання педагогіко-гуманітарних дисциплін, до сучасної методології, яка повинна виходити з ідеології плюралізму, наукового вирішення та

новітніх методичних технологій, відкритості і толерантності щодо інновацій, нових ідей і концепцій, дискусійного способу з'ясування істини.

Гуманітарна вузівська освіта сьогодні зобов'язана ознайомити студента з світовими надбаннями про суспільство, місце і суспільне призначення людини, її соціокультурне збагачення.

Саме через пізнання гуманістичних цінностей формується людяність, гідність і культура співжиття особистостей з різними поглядами, віросповіданням тощо.

Зрозуміло, що педагогічна, гуманітарна освіта в Україні повинна мати національний характер, забезпечувати національне виховання паралельно з формуванням культури міжетнічного спілкування.

Гуманітарна вузівська освіта має бути підпорядкованою свідомій реалізації ідеї українського державотворення, національній консолідації народу України.

Яким чином, через які дії можуть вирішуватися завдання щодо трансформації гуманітарної освіти? Перш за все потрібно усвідомити і проаналізувати саме освітньо-гуманітарне наповнення навчальних програм як гуманітарних та і негуманітарних дисциплін.

Важливим є відслідковування і вивчення міжпредметних зв'язків в єдиному гуманітарному просторі, забезпечуючи цим самим основу для подолання односторонньо предметного засвоєння матеріалу студентом.

Волає проблема узгодження наступності гуманітарної освіти середньої і вищої школи, оскільки і самі завдання їх (шкіл) принципово різняться – від нагромадження знань до формування умінь їх використання і постійного поповнення.

Модернізація соціально-виховної роботи вимагає перегляду самої структури гуманітарної підготовки, певного її бачення в природничо-наукових і навіть інформаційно-технічних дисциплінах, так як сучасна форма Знання у великій мірі уже є формою гуманітарної освіти.

Отже, сучасна концепція вищої і перш за все гуманітарної освіти потребує корінного оновлення всього комплексу навчальної, науково-методичної роботи у вузах, системі АПН, вироблення сучасних підходів до визначення змісту, форм, методів викладання гуманітарних (і не тільки) дисциплін, активної роботи з підготовки та видання нових навчальних програм, підручників та посібників. Не менш важливими видаються необхідні дії щодо підвищення кваліфікації, перекваліфікації професорсько-викладацьких кадрів.

Безсумнівною є широка публічна дискусія, оскільки ці питання потребують широкого обговорення і наступного вирішення. Але якщо ми хочемо увійти у європейський освітній простір потрібно опиратися на нову філософію вищої освіти і її гуманітарної складової.

Л і т е р а т у р а :

1. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. – К.: ТОВ „Атлант ЮЕМСІ”, 2006. – с. 461.
2. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту. Статті, нариси, інтерв'ю. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.
3. Вежбицкая А. Язык, культура, познание. – М.: ЛАГОС, 1999. – 357 с.
4. Власюк О.С., Крисаченко В.С., Степико М.Т. та ін. Український соціум. / За ред. В.С. Крисаченка. – К.: Знання України, 2005. – 792 с.
5. Горелов М.Є., Моця О.П., Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. (Нарис). – К.: ТОВ УВПК „Екс Об.” – 2006. – 632 с.
6. Гофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. – К.: Альтерпрес, 2003. – 161 с.
7. Кинилев В.Г., Миронов В.Б. Образование, воспитание, культура в истории цивилизации. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 520 с.
8. Степаненко В. Від виживання до цінностей самовираження в Україні: проблеми соціокультурної трансформації // Якість життя в Україні: час жити і час виживати. – К.: ВІРА „Інсайт”, 2003. – 31 с.

*Мозгова Н.
НПУ імені М. П. Драгоманова*

ДРАГОМАНОВ І ПИРОГОВ: ЗУСТРІЧ ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ

16 травня 2002 року відбулася урочиста подія в житті нашого університету: на вулиці Пирогова було відкрито пам'ятник Михайлу Петровичу Драгоманову – видатному українському мислителю, вченому зі світовим ім'ям, блискучому публіцисту, громадському діячу і освітянину.

Для пересічного киянина ця подія здається цілком зрозумілою: пам'ятник було зведено біля центрального корпусу саме того вузу, який носив це ім'я у далекі 20-ті роки тепер вже минулого століття і яке по справедливості було повернуто йому в 1993 році. Але якщо поглянути на ці події більш глибоко, то привідкривається дивовижна річ: адже насамперед долі Драгоманова і Пирогова були тісно переплетені за їх життя. І ось тоді зустріч цих двох видатних особистостей у хронотопі сьогоdnішнього дня постає вже не як випадкова, а як рельєфний прояв метафізичного світу, який і через півтора століття у своїх опосередкованих символах знову єднає душі цих двох людей.

Звернемося ж безпосередньо до подій середини ХІХ століття, які розгортались у життєвому просторі Києва, на той час адміністративному центрі Південно-Західного краю тодішньої Російської імперії.

У Києві у той час існувала надзвичайно критична ситуація, яка була викликана особливим складом та настроями різних верств населення міста. У 30–50-х рр. ХІХ століття в середніх та вищих прошарках міського населення Києва значно домінував польський елемент: у місті жило багато польських поміщиків, у державних канцеляріях та судах найважливіші посади теж займали поляки, в Університеті Св. Володимира більшу частину студентів складали поляки, які до того ж належали до заможних дворян. І якщо “російські студенти, – як згадував майбутній ректор, а тоді ад'юнкт Київського університету М. Ренненкампф, –